

Jedan pogled na savremeni razvoj islama u Albaniji

Albert Rakipi, *Albania – Securitization & Desecuritization of Islam*, Inter-religious Institute, Tirana, 2022, 141.

Knjiga Alberta Rakipija (*Albert Rakipi*) ima za cilj da istraži koncepte sekuritizacije i desekuritizacije islama u Albaniji u posthladnoratovskom periodu, ispitujući istorijsku pozadinu, savremenu dinamiku i implikacije na nacionalni identitet i bezbjednost. Viševjekovna vladavina Otomanskog carstva rezultirala je u jedinstvenom vjerskom pejzažu u zemlji koji se odgledao u postepenoj dominaciji islama od XIV vijeka, iako u koegzistenciji sa hrišćanstvom, posebno u obliku pravoslavnih i katoličkih denominacija. Period nakon Prvog svjetskog rata obilježila su nastojanja za nacionalnom konsolidacijom, što je podrazumijevalo traganje za odgovorom na pitanje šta znači biti Albanac, naročito u kontekstu različitih vjeroispovijesti koje je albanski narod ispovijedao. Snažne težnje za uvrščivanjem jedinstvenog nacionalnog identiteta otjelotvorile su se u Zakonu o vjerskim slobodama iz 1929. godine koji je postavio temelje sekularizma u Albaniji.¹ Nakon Drugog svjetskog rata novo državno uređenje zauzelo je drugačije stanovište prema vjerskim slobodama uključujući i islam. Komunistički režim usvojio je čvrstu ateističku ideologiju sa nastojanjem da iskorijeni vjerske prakse što je doprinijelo značajnom opadanju vjerskih obreda. Uprkos ovim represivnim merama islam je opstao kao važna komponenta albanskog identiteta, iako tajno. Korijene sekuritizacije islama u Albaniji Rakipi vezuje za period po urušavanju komunističkog sistema i pratećeg oživljavanja islama. Višedecenijske represivne mjere prema vjerskim praksama ostavile su muslimane u izazovnoj situaciji. Obnovljena Muslimanska zajednica Albanije (MZA) (*Komuniteti Mysliman i Shqipërisë*) nije posjedovala dovoljno infrastrukturnih, obrazovnih i finansijskih kapaciteta kako bi pružila neophodne smjernice u razvoju islama. Ovo je dalo slobodu različitim frakcijama da propovijedaju islam bez ikakvog nadzora ili ograničenja za dogmatsku uniformnost.² Naročito interesovanje za popunu vjerskog vakuuma pokazivale su arapske države iz Persijskog zaliva koje su putem finansijske podrške i posebno vjerskim obrazovanjem izvršile prodor u razvoj i oblikovanje islama u Albaniji. Njihovim djelovanjem podsticano je prisustvo konzervativnih učenja poput Vahabizma i Salafizma suprotno umjerenoj interpretaciji islama kao tradicionalno zastupljenoj u Albaniji. Različitost arapskih učenja sastojala se u njihovoj striktnoj interpretaciji Kurana

¹ Nathalie Clayer, "Adapting Islam to Europe: The Albanian Example", in: *Islam und Muslime in (Südost) Europa im Kontext von Transformation und EU-Erweiterung*, Christian Voss and Jordanka Telbizova-Sack (eds.), Peter Lang, Berlin, 2010, 3.

² Albert Rakipi, *Albania – Securitization & Desecuritization of Islam*, Inter-religious Institute, Tirana, 2022, 74.

i Sune saglasno Hanbali mehzebi (*madhāhib*) u odnosu na albansko učenje koje u skladu sa Hanafi pravnom školom ističe ljudski razum u čitanju islamskih principa.³ Rakipi naglašava da je uspon radikalnog islama na globalnom nivou, posebno nakon napada u Sjedinjenim Američkim Državama 11. septembra doveo do pojačanog nadzora nad muslimanskim zajednicama, uključujući i albansku. Iako je zemlju istorijski karakterisao umjereni islam, zabrinutost oko potencijala za radikalizaciju počela je da izlazi na površinu. Prisustvo arapskih organizacija i prilikom finansijskih sredstava podsticale su sumnju da bi Albanija mogla postati leglo ekstremističkih vjerskih učenja. Albanska vlada i bezbjednosne agencije odgovorile su na ove uočene prijetnje sprovođenjem mjera usmjerenih na praćenje i regulisanje vjerskih običaja. Isto je uključivalo uspostavljanje pravnog okvira sa ciljem kontrole inostranog finansiranja vjerskih institucija i promovisanje islamskog obrazovanja u skladu sa umjerenim tumačenjima. Takođe, albanske vlasti zatvorile su niz humanitarnih organizacija povezanih sa terorističkim aktivnostima, deportovale inostrane državljane i zaplijenile njihovu imovinu.⁴ U ovom kontekstu Rakipi naglašava da se narativ oko islamske vjere promijenio, sa fokusom sve više na potencijalne bezbjednosne rizike, a ne na njegov kulturni i istorijski značaj.

Sredinom prve decenije XX vijeka, međutim, Albanija je bila svjedok pomjeranja prema desekuritizaciji islama. Rakipi navodi da su težnje Albanije za evropskim integracijama posebno uticale na preispitivanje njenog pristupa islamu u skladu sa značajem ljudskih prava, vjerskih sloboda i pluralizma kao važnih segmenata u procesu pristupanja Evropskoj uniji. Aktivnom promocijom ideje o sekularnoj državi, poštovanju i zaštiti zastupljenih religija albanske vlasti usvojile su inkluzivniji narativ o islamu. Ova promjena ogledala se u medijima i javnom diskursu, gdje su se isticali pozitivni prikazi islama u skladu sa istorijskim kontekstom tolerancije i koegzistencije između različitih vjeroispovijesti u Albaniji. Naglašavajući tradiciju umjerenog islama u zemlji, albanski lideri djelovali su na planu umanjivanja straha od ekstremizma i njegovanja osjećaja nacionalnog jedinstva ukorijenjenog u religijskim različitostima. Takođe, obrazovane su raznovrsne inicijative i međuvjerski dijalozi kako bi se promovisalo razumijevanje i saradnja među različitim vjerskim skupinama. Ovi napori pokazivali su zajedničke vrijednosti Albanaca, bez obzira na njihovu vjersku pripadnost čime je snažena ideja o koegzistenciji islama u demokratskom društvu. Ipak proces desekuritizacije nije bio bez izazova. Tokom 2013. i

³ Shpend Kursani, "Salafi pluralism in national contexts: the secular state, nation and militant Islamism in Kosovo, Albania, and Macedonia", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 18, No. 2, 304; Arolda Elbasani, "State-organised Religion and Muslims' Commitment to Democracy in Albania", *Europe-Asia Studies*, Vol. 68, No. 2, 265.

⁴ Enika Abazi, "Albania: new geopolitics and shifting linkages", in: *The Western Balkans in the World Linkages and Relations with Non-Western Countries*, Florian Bieber and Nikolaos Tzifakis (eds.), Routledge, New York, 2020, 177.

2014. godine Albanija je iskusila odlazak više desetina njenih državljana na ratišta u Siriji i Iraku i pridruživanje Islamskoj državi. Pored međunarodne potpore, odgovor na ove izazove od strane MZA i političkih djelatnika sastojao se u njegovanju kontinuiteta umjerenog islama u Albaniji, kao i tolerancije i vjerskog pluralizma u njenom društvu.

Kada je u pitanju postojeće stanje unutar MZA, Rakipi ističe da su prethodno navedene slabosti istu učinile podložnom inostranom uticaju. Zastupljenost „turske“ frakcije u MZA autor vezuje za ulogu zvanične Ankare u obnovi islama i naročito u svijetlu Hanafi mehzebe koja se primjenjuje u albanskim i turskim učenjima islama. Za predstavnike „arapske“ frakcije, Rakipi ističe njihova reformska nastojanja usmjerena ka preoblikovanju islama u Albaniji u skladu sa učenjima Vahabizma i Salafizma.⁵ Odnos između dvije frakcije unutar MZA suštinski je odredilo djelovanje albanskih vlasti prema arapskim organizacijama u periodu nakon 11. septembra 2001. godine što je omogućilo uvećanje uticaja turske frakcije. Ideološke podjele koje su dominirale unutar MZA poprimile su i politički karakter nakon neuspjelog puča u Turskoj 2016. godine. Rakipi naglašava da je neuspjeli državni udar rezultirao raskolom unutar turske frakcije između pristalica Fetulaha Gulena (*Fethullah Gülen*), koga zvanična Ankara optužuje da stoji iza puča i njegovih protivnika u MZA.⁶ Implikacije ovog pitanja otjelovljivale su se u čestim zahtjevima Turske za izručenjem pripadnika Gulenovog pokreta. Kako ističe Rakipi ovo pitanje je još jednom podstaklo zabrinutosti da bi Albanija mogla postati posrednik u sukobima između različitih inostranih uticaja. Uklanjanje ili umanjivanje ovih rizika Rakipi vezuje za izgradnju i učvršćivanje otpornosti MZA na inostrane uplive.

Knjigu o sekuritizaciji i desekuritizaciji islama u Albaniji Rakipi zaključuje sa nizom preporuka za buduće djelovanje MZA. Na prvom mjestu Rakipi potcrtava neophodnost uspostave autoriteta MZA nad svim vjerskim i pratećim obrazovnim objektima u Albaniji. Takođe, Rakipi naglašava važnost njegovanja albanskih crta u razvoju islama. To podrazumijeva preuzimanje direktnije uloge MZA u upravljanju obrazovnim institucijama kroz standardizaciju njihovog plana i programa rada, zatim suzbijanjem privatnih izvora vjerskog obrazovanja, kao i umanjivanjem inostranih uticaja kroz uspostavu formalnih kanala za tretiranje njihove finansijske pomoći.⁷ Rakipi dodaje da bi to omogućilo redukovanje inostranog ideološkog, političkog i finansijskog uticaja koje ocjenjuje kao izvore rizika u preoblikovanju djelatnosti MZA u korist spoljašnjih autoriteta.⁸ U odjeljku

⁵ Albert Rakipi, „Albania – Securitization & Desecuritization of Islam“, 119.

⁶ Vidjeti: Albert Rakipi, *Albanian Foreign Policy, the Perils of Change*, Albanian Institute for International Studies, Tirana, 2022, 97–103.

⁷ Albert Rakipi, „Albania – Securitization & Desecuritization of Islam“, 129.

⁸ Ibid., 130.

vladinog odnosa prema MZA kao drugom domenu preporuka, Rakipi ističe potrebu za osiguranjem njene samodovoljnosti kroz povećavanje finansijske podrške i sprovođenjem postupka restitucije. Naposletku, u dijelu o saradnji MZA sa nevladinim organizacijama, istraživačkim sektorom i medijima Rakipi preporučuje učvršćivanje međusobne komunikacije i saradnje s ciljem iskorjenjavanja govora mržnje, zatim poboljšavanja vjerskog i civilnog obrazovanja i uspostave sistematskog dijaloga sa odlučiocima u vlasti radi sprečavanja pojava vjerskog radikalizma i nasilnog ekstremizma.

Bibliografija

- Abazi, Erika, "New geopolitics and shifting linkages", in: *The Western Balkans in the World Linkages and Relations with Non-Western Countries*, Florian Bieber and Nikolaos Tzifakis (eds.), Routledge, New York, 2020, 164–183.
- Clayer, Nathalie, "Adapting Islam to Europe: The Albanian Example", in: *Islam und Muslime in (Südost) Europa im Kontext von Transformation und EU-Erweiterung*, Christian Voss and Jordanka Telbizova-Sack (eds.), Peter Lang, Berlin, 2010, 53–69.
- Elbasani, Arolda, "State-organised Religion and Muslims' Commitment to Democracy in Albania", *Europe-Asia Studies*, Vol. 68, No. 2, 253–269.
- Kursani, Shpend, "Salafi pluralism in national contexts: the secular state, nation and militant Islamism in Kosovo, Albania, and Macedonia", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 18, No. 2, 301–318.
- Rakipi, Albert, *Albanian Foreign Policy, the Perils of Change*, Albanian Institute for International Studies, Tirana, 2022, 274.
- Rakipi, Albert, *Albania – Securitization & Desecuritization of Islam*, Inter-religious Institute, Tirana, 2022, 141.

Stefan BOŠKOVIĆ